

Sygn. akt III UK 15/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Gudowska (przewodniczący)

SSN Jerzy Kuźniar

SSN Andrzej Wróbel (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania R. D.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w J.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 31 stycznia 2019 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 16 listopada 2017 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

W dniu 3 października 2014 r. wnioskodawca R. D. wystąpił do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w J. z wnioskiem o ustalenie prawa do emerytury w obniżonym wieku z tytułu pracy w warunkach szczególnych.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w J., decyzją z dnia 31 października 2014 r., odmówił wnioskodawcy prawa do dochodzonego świadczenia

emerytalnego, przyjmując że nie wykazał on wymaganego 15-letniego okresu pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Okręgowy w R. po rozpoznaniu odwołania R. D. od powyższej decyzji ZUS, wyrokiem z dnia 4 grudnia 2015 r., sygn. akt IV U [...] /14, zmienił zaskarżoną decyzję pozwanego organu rentowego przyznając wnioskodawcy prawo do emerytury w obniżonym wieku z tytułu pracy w warunkach szczególnych, poczynawszy od dnia 3 października 2014 r., przy zasądzeniu od pozwanego Zakładu na rzecz wnioskodawcy kwoty 60 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego. U podstaw powyższego rozstrzygnięcia legło stanowisko sądu pierwszej instancji o ostatecznym wykazaniu przez wnioskodawcę 15 lat pracy w warunkach szczególnych przy przesądzeniu, że stanowisko kierownika ZUM objął on z dniem 1 lutego 1991 r., a w pozostałym okresie jako kierowca ciągnika wykonywał zarówno prace polowe, jak i w okresie zimowym prace transportowe, świadcząc usługi na rzecz przedsiębiorców i osób fizycznych przy przewożeniu materiałów budowlanych.

Sąd Apelacyjny w (...), po rozpoznaniu apelacji pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w J. od wyroku Sądu Okręgowego w R. z dnia 4 grudnia 2015 r., wyrokiem z dnia 2 czerwca 2016 r., sygn. akt III AUa (...), uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji, przy pozostawieniu temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego. W uzasadnieniu przyjętego rozstrzygnięcia sąd drugiej instancji podniósł, że w okolicznościach faktycznych przedmiotowej sprawy zaistniały przewidziane w art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS przesłanki do ponownego rozpoznania uprawnienia R. D. do dochodzonego świadczenia emerytalnego.

Sąd Okręgowy w R., po ponownym rozpoznaniu sprawy, wykonując wszystkie zalecenia sądu drugiej instancji, wyrokiem z dnia 13 grudnia 2016 r., sygn. akt IV U (...), zmienił zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w J. z dnia 31 października 2014 r. w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy R. D. prawo do emerytury w obniżonym wieku z tytułu pracy w warunkach szczególnych poczynawszy od dnia 3 października 2014 r., przy ustaleniu braku odpowiedzialności pozwanego organu rentowego za nieustalenie ostatniej

okoliczności niezbędnej do wydania decyzji, oraz zasądził od organu rentowego na rzecz wnioskodawcy kwotę 630 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Dokonując analizy materiału dowodowego sąd pierwszej instancji ustalił, że wnioskodawca R. D. pracował w Spółdzielni Kółek Rolniczych w P. na stanowisku kierowcy ciągnika od dnia 1 maja 1972 r. do 31 stycznia 1991 r., a od dnia 1 lutego 1991 r. do dnia 31 grudnia 1991 r. na stanowisku kierownika ZUM. Wnioskodawca jako kierowca ciągnika wykonywał wszelkie prace polowe i prace transportowe ciągnikami Ursus C 4011, C 360 i C 335 N. Niezależnie od tego czy ciągnik był wykorzystywany do transportu czy do prac polowych, warunki pracy były tożsame, a kierowcy narażeni byli na wibracje, drgania maszyny oraz znaczny hałas. W świetle powyższych ustaleń Sąd Okręgowy dokonując oceny prawnej sprawy, uznał, że R. D. w okresie od 1 maja 1972 r. do 31 stycznia 1991 r. (tj. przez 18 lat i 8 miesięcy) jako kierowca ciągnika przy pracach polowych i w transporcie stale i w pełnym wymiarze czasu wykonywał pracę w warunkach szczególnych, o jakiej mowa w wykazie A Dział VIII poz. 3 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Nawiązując jednocześnie do linii orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącej kwestii kwalifikowania prac kierowców ciągników w rolnictwie do prac w warunkach szczególnych, Sąd Okręgowy w R. podkreślił, że jakkolwiek dokonane w Wykazie A załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. wyodrębnienie poszczególnych prac w warunkach szczególnych ma charakter stanowiskowo-branżowy, to jednak powyższe przypisanie nie ma bezwzględnego charakteru, albowiem może się zdarzyć, że konkretny rodzaj pracy realizowany w ramach gałęzi przemysłu, dla którego wykaz nie przewiduje uznania go za pracę w szczególnych warunkach, jest wykonywany w warunkach analogicznych do tych, które panują w branży w której jest on wymieniony w Wykazie, to znaczy występuje tam sam stopień narażenia na ekspozycje czynników szkodliwych dla zdrowia jak w przypadku branży, w ramach której jest on uznawany za pracę w szczególnych warunkach. Tym samym jakkolwiek stanowisko pracy odwołującego się dotyczy pracy w rolnictwie, a nie w transporcie, to jednak narażenie na czynniki szkodliwe dla zdrowia, które występują także w transporcie, uzasadniają przyjęcie, że jest to

ten wyżej powołany przypadek będący wyjątkiem od reguły, który uzasadnia zaliczenie tej pracy do pracy w warunkach szczególnych z Wykazu A Dział VIII poz. 3 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 16 listopada 2017 r., sygn. akt III AU [...] /17, oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w J. od wyroku Sądu Okręgowego w R. z dnia 13 grudnia 2016 r.

Jak wyjaśnił Sąd Apelacyjny, wniesiony przez pozwanego organ rentowy środek odwoławczy nie mógł wyrzucić pożądanego skutku. W całym bowiem dotychczasowym postępowaniu, poczynając od pierwszego wniosku emerytalnego R. D. z dnia 7 kwietnia 2011 r. aż do dnia wydania przez Sąd Apelacyjny wyroku kasacyjnego z dnia 2 czerwca 2016 r., sygn. akt III AUa (...), którym to wyrokiem, tj. dokonaną w nim oceną prawną sprawy i wskazaniem co do dalszego postępowania, był związany nie tylko Sąd Okręgowy w R. ferując zaskarżony wyrok, ale jest także związany w aktualnym postępowaniu odwoławczym sąd drugiej instancji (art. 386 § 6 k.p.c.), nie było sporu co do tego, iż co do zasady praca kierowcy ciągnika w rolnictwie może być kwalifikowana jako praca w warunkach szczególnych o jakiej mowa w Wykazie A Dział VIII poz. 3 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Jedynie więc sporne pozostawało to w jakim okresie odwołujący się wykonywał pracę kierowcy ciągnika, a w jakim kierownika ZUM, a także czy praca kierowcy ciągnika miała charakter stały i była wykonywana w pełnym wymiarze czasu pracy. W postępowaniu „wznawieniowym” wykazane zostało, że wnioskodawca stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę kierowcy ciągnika (tak prace polowe jak i transportowe w okresie zimowym z wykluczeniem, że wykonywał on jeszcze prace naprawcze) w okresie od 1 maja 1972 r. do 31 stycznia 1991 r., to jest przez okres 18 lat i 8 miesięcy. To zaś stwierdzenie jest siłą rzeczy wystarczające do przesądzenia o uprawnieniu R. D. do dochodzonego świadczenia emerytalnego, bo stanowi potwierdzenie spełnienia przez wnioskodawcę wszystkich koniecznych

przesłanek nabycia prawa o do emerytury w obniżonym wieku z tytułu pracy w warunkach szczególnych przewidzianych w art. 184 w zw. z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm.) i w zw. z § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Tym samym podnoszone przez apelującego dopiero na tym ostatnim etapie postępowania apelacyjnego nowe rodzajowo zarzuty, nie mogły być co do zasady brane pod uwagę przez tut. Sąd Apelacyjny, który jest przecież także związany poglądem prawnym wyrażonym przez Sąd Apelacyjny w poprzednim wyroku z dnia 2 czerwca 2016 r. (sygn. akt III AUa[...]/16), ten zaś co do zasady kwalifikował pracę wnioskodawcy na stanowisku kierowcy ciągnika w rolnictwie do pracy w warunkach szczególnych. Gdyby zaś nawet nie podzielić tego poglądu, to według Sądu i tak należałoby zauważyć, że - tak jak uznał to sąd pierwszej instancji - stanowiskowo- branżowy wykaz prac w warunkach szczególnych nie ma charakteru absolutnego i stąd dopuszczalna jest analogia stopnia narażenia na czynniki szkodliwe pomiędzy pracą kierowców ciągników w transporcie i w rolnictwie.

Z wyżej opisanych względów należało zdaniem Sądu Apelacyjnego w zupełności podzielić zarówno ustalenia, jak i ocenę prawną sprawy sądu pierwszej instancji, co stanowi potwierdzenie uprawnienia R. D. do dochodzonej przez niego emerytury w obniżonym wieku, poczynwszy od dnia złożenia wniosku o ponowne rozpoznanie sprawy, tj. od dnia 3 października 2014 r.

Organ rentowy zaskarżył powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną w całości. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił:

1. naruszenie przepisów postępowania tj. art. 378 § 1 k.p.c. przez nierozpoznanie sprawy w granicach apelacji, polegające na nierozpoznaniu wszystkich zarzutów apelacji, tak sformułowanego w tym środku odwoławczym zarzutu naruszenia art. 233 k.p.c., jak również zarzutu naruszenia wskazanych przepisów prawa materialnego, a które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy;

2. naruszenie przepisów prawa materialnego: art. 184 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy emerytalnej w zw. z § 4 ust. 1 i § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów w zw. z Wykazem A Dział VIII pkt 3 zawartym w załączniku do ww. rozporządzenia, przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że praca kierowcy ciągnika jest pracą w szczególnych warunkach także wówczas, gdy była ona wykonywana jako praca polowa.

Wskazując na powyższe skarżący wniósł o:

1. uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozstrzygnięcia lub

2. uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości i rozstrzygnięcie sprawy co do istoty przez zmianę wyroku Sądu Okręgowego w R. z dnia 13 grudnia 2016 r., sygn. akt IV U (...), i oddalenie odwołania,

3. przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Zdaniem skarżącego Sąd Apelacyjny w (...) dopuścił się naruszenia art. 378 § 1 k.p.c., które to uchybienie niewątpliwie miało wpływ na wynik sprawy, bowiem Sąd ten nie rozpoznał wszystkich zarzutów apelacji. Powyższe jest wynikiem błędnego założenia tegoż Sądu, iż pozwany organ rentowy nie ma w obecnym postępowaniu podstaw do kwestionowania pracy kierowcy ciągnika w rolnictwie jako pracy w warunkach szczególnych. Twierdzenie to zdaniem skarżącego jest nieuprawnione.

Tym samym Sąd drugiej instancji powinien był szczegółowo odnieść się do zarzutów podniesionych w apelacji, w szczególności dotyczących niedopuszczalności przyznawania waloru pracy w warunkach szczególnych zatrudnieniu polegającemu na kierowaniu ciągnikami przy pracach polowych (w rolnictwie). Sąd drugiej instancji w sposób nieuprawniony uchylił się zatem od szczegółowego rozpoznania zarzutów apelacji, co skutkować winno uchyleniem zaskarżonego orzeczenia.

Niezależnie od powyższego organ rentowy podniósł, iż Sąd Apelacyjny w sposób błędny zinterpretował i przyjął, iż dopuszczalne jest kwalifikowanie pracy kierowców ciągników wykonujących prace polowe, jako wykonywanej w warunkach szczególnych. Zwrócenia szczególnej uwagi wymaga fakt, iż praca kierowcy ciągnika została ujęta w Dziale VIII Wykazu A tj. „W transporcie i łączności”. Takie

umiejscowienie pracy kierowcy ciągnika ma swoje uzasadnienie i powoduje określone konsekwencje. Wykładnia językowa regulacji zawartej w Wykazie A Dział VIII pkt 3 przy uwzględnieniu przyjętej przez rozporządzenie kwalifikacji branżowo-stanowiskowej oraz przy uwzględnieniu systematyki przepisów, nie pozwala na kwalifikowanie pracy traktorzystów i kombajnistów wykonujących swą pracę w rolnictwie jako pracy w szczególnych warunkach. Wskazane prace wymienione zostały w Dziale VIII wykazu A „W transporcie i łączności”, a nie w Dziale X „W rolnictwie i przemyśle rolno – spożywczym”, ani w Dziale XIV „Prace różne”. Umieszczenie wskazanych prac w Dziale VIII „W transporcie i łączności”, mimo ujęcia, że dotyczą pracy traktorzysty, kombajnisty odrębnie od pracy kierowcy samochodów ciężarowych, autobusów i pojazdów specjalistycznych, łączy szkodliwość tejże pracy nie z faktem prowadzenia tychże pojazdów, lecz z faktem prowadzenia tychże pojazdów przy uwzględnieniu specyfiki „technologii” pracy w transporcie i łączności i obciążeń psychofizycznych związanych z uczestniczeniem takich pojazdów w ruchu publicznym. Obciążeń, których nie ma, jak uznał ustawodawca, przy wykonywaniu prac na wskazanych stanowiskach w rolnictwie, gdzie dominują prace polowe.

Zdaniem skarżącego, Sąd Apelacyjny w (...) dokonując - w ślad za oceną prawną przedstawioną przez Sąd I instancji - odmiennej od przedstawionej powyżej wykładni ww. przepisów, mających charakter wyjątkowy, dokonał w sposób wyraźny wykładni rozszerzającej, mającej wręcz walor prawotwórczy. Nie można zatem zgodzić się z konkluzją Sądu, iż również prace traktorzysty mające charakter prac polowych są pracami w szczególnych warunkach pomimo, że ustawodawca nie wskazał tego rodzaju prac w Wykazie A Dział X (W rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym) lub Dział XIV (Prace różne). Konkludując - w ocenie organu rentowego - brak jest podstaw, aby okres pracy wnioskodawcy w okresie od 1 maja 1972 r. do 31 stycznia 1991 r. w Spółdzielni Kółek Rolniczych w P., traktować jako pracę w szczególnych warunkach uprawniającą do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw.

Nie jest trafny zarzut naruszenia zaskarżonym wyrokiem art. 378 § 1 k.p.c. w ten sposób, że zdaniem skarżącego Sąd drugiej instancji nie rozpoznał wszystkich zarzutów apelacji, w szczególności dotyczących niedopuszczalności przyznawania waloru pracy w warunkach szczególnych zatrudnieniu polegającemu na kierowaniu ciągnikami przy pracach polowych (w rolnictwie). Sąd Apelacyjny w kontekście powyższego wskazał, iż jest związany poglądem prawnym wyrażonym przez Sąd Apelacyjny w poprzednim wyroku z dnia 2 czerwca 2016 r. (sygn. akt III AUa [...]/16), który co do zasady kwalifikował pracę wnioskodawcy na stanowisku kierowcy ciągnika w rolnictwie do pracy w warunkach szczególnych. Wyjaśnił także, iż gdyby nawet nie podzielić tego poglądu, to stanowiskowo- branżowy wykaz prac w warunkach szczególnych nie ma charakteru absolutnego i stąd dopuszczalne jest wnioskowanie per analogiam odnośnie do stopnia narażenia na czynniki szkodliwe w wykonywaniu pracy kierowców ciągników w transporcie i wykonywaniu pracy kierowców ciągników w rolnictwie. Sąd Apelacyjny uznał za nieprawdziwe twierdzenie apelującego, jakoby przyjęcie przez Sąd Okręgowy „tożsamości narażenia” odbyło się „bez szczegółowej analizy i pogłębionych rozważań, zapożyczając wręcz ten zwrot z uzasadnień ostatnich wyroków Sądu Najwyższego odnoszących się do poruszanej kwestii.” Zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji powołał się na publikację L. Soleckiego „Analiza całorocznej ekspozycji rolników indywidualnych na hałas i wibrację ogólną”, ustalając przy tym rodzaj ciągników jakie obsługiwał wnioskodawca, których specyfikacja jest powszechnie dostępna na stronach internetowych. Sąd Apelacyjny stwierdził ponadto, że jest mu znane z urzędu, że w innych tego rodzaju sprawach, w których wypowiadali się biegli z zakresu BHP, stwierdzali oni zgodnie, że prace kierowcy ciągnika rolniczego pracującego w rolnictwie i kierowcy ciągnika pracującego w transporcie są porównywalne, gdy chodzi o narażenie na czynniki szkodliwe dla zdrowia. Biegli w odnośnych opiniach podkreślali także, iż kierowcy ciągników rolniczych dojeżdżając do pracy w pole poruszali się także po drogach publicznych i wykonywali ciągnikiem prace transportowe.

Nietrafnie organ rentowy zarzuca zaskarżonemu wyrokowi art. 184 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w zw. z § 4 ust. 1 i § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów w zw. z

Wykazem A Dział VIII pkt 3 zawartym w załączniku do ww. rozporządzenia, przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że praca kierowcy ciągnika jest pracą w szczególnych warunkach także wówczas, gdy była ona wykonywana jako praca polowa.

W związku z tym zarzutem, nie można tracić z pola widzenia ewolucji poglądów judykatury w kwestii możliwości odstępstwa od zasady stanowiskowo - branżowego charakteru prac w szczególnych warunkach, uprawniających do wcześniejszej emerytury. Przyjmuje się bowiem, że za wykonywaną w warunkach szczególnych należy uznać również pracę przyporządkowaną w załącznikach do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. do innego działu przemysłu niż ten, w którym jest ona świadczona, jeżeli stopień szkodliwości lub uciążliwości tego rodzaju pracy nie wskazuje żadnych różnic w zależności od branży, w której pracownik jest zatrudniony (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 66; i z dnia 25 marca 2014 r., I UK 337/13, LEX nr 1458817). Wypada podkreślić, że ów wyjątek od zasady stanowiskowo - branżowego charakteru prac w szczególnych warunkach nie może być interpretowany rozszerzająco. Dotyczy on tylko tych sytuacji, gdy prace świadczone poza wskazanymi w załącznikach do rozporządzenia Rady Ministrów działami gospodarki są tożsame pod względem stopnia szkodliwości dla zdrowia z pracami wykonywanymi w branży, do jakiej zostały przypisane w wykazach A lub B (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2018 r., III UK 26/17, LEX nr 2490614).

Należy przyjąć, że prace kierowcy ciągnika w transporcie i rolnictwie, mimo podobieństw, są różne, stąd też dla przyjęcia, iż praca kierowcy ciągnika w kółku rolniczym może być zaliczona do pracy w szczególnych warunkach w transporcie, o jakiej mowa pod poz. 3, Działu VIII, Wykazu A, wymaga poczynienia ustaleń wskazujących na tożsamość stopnia narażenia osoby wykonującej tę pracę na ekspozycję czynników szkodliwych dla zdrowia w obydwu wymienionych branżach. Ewentualne daleko idące podobieństwo oddziaływania szkodliwych dla zdrowia czynników na organizm kierowcy ciągnika służącego do prac rolniczych oraz ciągnika używanego do świadczenia usług transportowych nie wyczerpuje jednak całego problemu możliwości kwalifikacji takiej pracy jako pracy w szczególnych warunkach. Trzeba bowiem pamiętać, że prace w narażeniu na szkodliwe czynniki

powinny być wykonywane stale i w pełnym wymiarze czasu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2018 r., III UK 26/17, LEX nr 2490614).

Jak już wyżej stwierdzono, Sąd Apelacyjny dokonał ustaleń w powyższym zakresie, które wiążą Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym. W szczególności Sąd drugiej instancji przyjął, że dopuszczalna jest analogia stopnia narażenia na czynniki szkodliwe w pracy kierowcy ciągnika w transporcie i pracy kierowcy ciągnika w rolnictwie, a powołując się na znane Sądowi z urzędu opinie biegłych w podobnych sprawach toczących się przed Sądem Apelacyjnym w [...]. oraz publikację dotyczącą całorocznej ekspozycji rolników na hałas i wibrację uznał, że wnioskodawca stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał prace kierowcy ciągnika w okresie od 1 maja 1972 r. do 31 stycznia 1991 r.

Biorąc powyższe pod rozwagę, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.